

JEDNA SLIČICA, POVOD ZA PODSJEĆANJE: MIHOVIL NIKOLIĆ (prilog kulturnoj topografiji *Titiusa*)

Sažetak: Autor donosi dvije sličice: prvu, iz knjige Dragana Pavelića, Sarajlije, o smrti i sprovodu Silvija Strahimira Kranjčevića („došlo je svo obrazovano Sarajevo“) i, drugu, o istom događaju iz pera Mihovila Nikolića, jednog od „najzaboravljenijih pjesnika hrvatske moderne“. Nikolić je rođen 1878., kako sam napisa, „u malenom, osamljenom selu“ Kričke pokraj Drniša, smještenom na „pustom, širokom polju“. Jedan je od osnivača Društva hrvatskih književnika, a bio je i predsjednik Matice hrvatske.

Nikolić je u *Fragmentima iz moga života ostavio zapis o Kranjčeviću, njegovoj bolesti i liječenju, o smrti i sprovodu, o dolasku Matoša u Sarajevo.... Dijalog dviju sličica, Pavelićeve i Nikolićeve, ukazuje da je književnost baština neugasive životnosti. Autor članka drži vrijednim spomenuti Nikolićevu sličicu i ime koje je u tradiciju zavičaja i hrvatske književnosti ugradilo pamtljiv doprinos, kao svoj prilog kulturnoj topografiji Titiusa.*

Ključne riječi: književnost hrvatske moderne, Mihovil Nikolić, Kričke pokraj Drniša, Kranjčević, Sarajlije

Uvod

Prije nekoliko godina dopala mi je u ruke knjiga Dragana Pavelića pod naslovom *Sarajlije* i odmah privukla moja dodatnu pozornost. Ne samo podsjećanjem na tragičan sadržaj koji ju je nadahnuo, nego ponajprije snagom pripovjedačkog umijeća kojom je oživljen svijet jednoga grada nestao pred naletima ludila nedavnoga rata. Čitajući ju na tragu autorovih knjiga, ova me knjiga uvjeravala svakom svojom stranicom da je posrijedi pismo izdašnije i teže od pukog uzvraćanja dugova ili sjetnog prebiranja po uspomena što ih je autor ponio iz sarajevskoga ratnoga pakla. Krijepći misao da ne umiru mjesta/gradovi dok ih čuva duša njegovih stanovnika/umjetnika, Pavelićeva knjiga bjelodani da Sarajevo nije samo simbol stradanja i mjesto „smrti europske povijesti“, već i grad – spomenik postojan u svojoj neumrloj i neuništivoj duhovnoj tvorbi. Da podsjetimo; silom napustivši svoj grad, ovaj psihijatar po zanimanju i pisac po dubokoj vokaciji, neće zaboraviti sve ono što nosi kao mjeru svojeg identiteta;

daleko od rodnoga grada, nadahnjivat će se njegovim duhom i sadržajima, nalazeći u njima mnoštvo poticaja koji tako tjeskobno nedostaju našoj suvremenosti i mogu biti orijentirima budućeg trajanja, što je najdublja podloga knjige-romana/sjećanja/dnevnika /duhovne biografije. Naime, propusna i prilagodljiva narav knjige u sebe je primila i preobražavala različite sastojke, pa tako u njoj u različitim omjerima stoje sjetne evokacije i lirski zapisi, stvarni događaji i izmaštane priče, povijesne zgone i zapamćene anegdote, dosjetke, zajedničko ali i privatno/obiteljsko vrijeme, ali nadasve sudbine mnogih s kojima je dijelio život i sudbinu. Kako bi istinski izrazio iskustvo svijeta kojim je najdublje opisan i determiniran, Pavelić je posegnuo za širokim okvirom knjige, što mu je omogućilo da ispreplete različita vremena i sadržaje, sudbine i karaktere, tradiciju i vjerovanja; da poveže osobno i obiteljsko s onim društvenim i zajedničkim, ono skriveno i tajno s onim javnim, u čemu se ogleda lice i naličje grada, njegova atmosfera i kolorit, velika Povijest i njezin život u gradu. U obilju dionica majstorski ugrađenih u priču o gradu, među kojima je obilje fragmenata, slika, evokacija, opisa, kakvih se po svojoj literarnoj kvaliteti ne bi postidjela ni zvučnija imena no što je Pavelićevo, jedan je detalj posebice privukao moju pozornost. Riječ je o zapisu pod naslovom *Čudno koliko mrtav čovjek može okupiti živih ljudi*. Pavelić bilježi:

“Na katoličkom groblju svetoga Josipa iskupio se svijet. Kranjčević je umro u četvrtak, a sahrana je bila u subotu 31. listopada – da pristignu ožalošćeni prijatelji. Došlo je svo obrazovano Sarajevo.(...) Nađoše se jedan do drugoga i oni koji se godinama ne pozdravljaju. Da ih je pokojnik molio, ne bi ih mogao na to nagovoriti, a sada su došli bez molbi, bez ustupaka”.¹

1. Čitajući navedene rečenice u kojima je otrgnut zaboravu jedan od velikih nadnevak a povijesti Pavelićeva Sarajeva, smrt i sprovod Silvija Strahimira Kranjčevića, podsjetio sam se rečenica što ih je o istom događaju, kojem je nazočio, napisao Mihovil Nikolić, jedan od najzaboravljenijih (Donat) pjesnika hrvatske moderne, podrijetlom iz Kričaka pokraj Drniša. Rođen 29.VII.1878., kako sam napisao, “u malenom, osamljenom selu” koje leži na “jednom pustom, širokom polju, kojega se sjećam radi čistih vjetrova – ljeti jugovine, a zimi bure”, zarana ostavši bez roditelja, Nikolić je započeo pjevati u gimnazijskim danima, a prva mu je pjesma *Moja domovina* tiskana u omladinskom *Bršljanu*, nakon čega postaje suradnik brojnih hrvatskih listova i časopisa (*Hrvatski salon; Život, Savremenik; Vijenac...*).² U vrijeme moderne tiska 1898. godine svoje *Pjesme*, a razvija i bogat kulturni i društveni život, pa je jedan od osnivača Društva hrvatskih književnika (zajedno s Milivojem Dežmanom) te predsjednik Matice hrvatske; potom tiska dramsku pjesmu *Razbijeni sni* te novelu *Vjeručka...*

¹ Usp. Dragan Pavelić, *Sarajlije*, Durieux, Zagreb, 2001.

² Vidi: Branimir Donat, *Mihovil Nikolić*, PSHK, knjiga 74, MH, Zagreb, 1970.

Nikolićevu poeziju, a ona je najznačajniji dio njegove književnosti, karakteriziraju ista raspoloženja kao i većine hrvatskih modernista. Spodsjećanjem na poeziju Vidrića i Domjanića, u sonetnoj formi ili pak vezanom stihu Nikolić pjeva o zvijezdama, vjetru, usamljenosti, nostalgичnim i sentimentalnim raspoloženjima u kojima treperi njegova osjetljiva duša. U njegovim lirskim suglasjima osjeća se bolećivi pjesnički subjekt koji teško odolijeva sentimentu u svojim ispovijedima, pa će ga i kritika okrstiti “suputnikom poezije vodećih hrvatskih pjesnika: Vidrića, Domjanića, Nazora, Begovića”, priznajući mu³ da je među prvima koji su se počeli oslobađati tradicije i stremili individualnoj stvaralačkoj identifikaciji”.⁴

O događaju koji spominje Pavelić Nikolić je u *Fragmentima iz moga života* ostavio slijedeći zapis:

“16.VII. 1899. pisao mi je Kranjčević iz Sarajeva: “Vjerujte da blaži i blažit će me uvijek slatka uspomena na lijepe bratske dane u Zagrebu. Moja žena i ja vraćamo se u Vaše drago kolo, pa nam je u duši sve svježije i na domaću. Bože daj što prije onog razgovora!”

Slijedećih godina vraćao se Silvije opet u Zagreb, naoko zdrav, jedino se često e dobro, a malo zatim da mu je zlo i da mu biva sve gore. Mislili smo da mu popuštaju živci, ali doskora je došao opet glas da je posrijedi ozbiljna bolest.

Najednoć primih od Silvija pismo, datirano u Beču 17. IV. 1907. On mi piše:

“Evo ti pozdrav iz bečke poliklinike gdje ležim operiran, a da ne znam koliko ću još ležati. Dne 15.o.mj. prošlo je ravno pet mjeseci što sam pao ovdje u krevet – onda kakav-takav, ako i bolesniji, a danas suh i slab, pored sve doktorske brige i tvrdnje da je pošlo na bolje.

Toliko Tebi kao prijatelju, da znadeš gdje trajem dane...”

Godine 1909, uslijed svoga službenog premještanja iz Zagreba u Sarajevo, našao sam, kad sam tamo prispio, Kranjčevića već teško bolesnim. Uz Kranjčevića bili su tada u Sarajevu Josip Milaković, dr Ciril Truhelka, Osman Nuri Hadžić, Ekrem i drugi.

Kad sam Kranjčevića prvi put sreo na ulici bio je vrlo slab. Onaj njegov simpatični brk se spustio, tek oči su bile žive i svijetle kao prije. Nije često izlazio, a kad je izašao, bio je uvijek u pratnji gđe Ele. Znao sam ga kod ovakovih susretaja zapitati: - Kako je, Silvije? A on je odgovarao uvijek ozbiljno, a kratko i stereotipno kao da je točno upućen u stanje svoje bolesti: - Umirem na milimetre...

³ O tome: Mirko Tomasović, *Mediterranski kvartet u hrvatskoj moderni* (Uz njezine stoljetnice), u: *Domorodstvo i europejstvo* (Rasprave i refleksije o hrvatskoj književnosti 19. i 20. stoljeća), HSN, Zagreb, 2002.

⁴ Prema: *Leksikon hrvatskih pisaca*, ŠK, Zagreb, 2000.

Međutim njegove šetnje bile su sve rjeđe i ja sam ga počeo posjećivati kod kuće. Unatoč tomu što nije izlazio bio je duševno vedar i svjež. Njegov jaki duh je pobjeđivao misli o bolesti i o njezinom žalibože predvidljivom skorom završetku, s kojima nije mučio nikoga, a možda – tako je bio duševno snažan! – ni samoga sebe.

Htio bih ovom zgodom da iz Silvijeva života iznesem nešto što u širokoj javnosti, koliko sam ja upućen, nije poznato.

Uporno su kružili glasovi da je Silvije Kranjčević bio ateista. Bila je to velika zabluda, pa jer je Kranjčević bio i nastavnik, došlo je do toga da je iz Beča izaslan u Sarajevo jedan ministerijalni savjetnik da tu stvar ispita. U tu svrhu bili su prevedeni na njemački jezik doslovce svi radovi Silvija Kranjčevića – sve njegove pjesme i pjesničke proze. Izaslan ministerijalni savjetnik pomno je proučio sav tako mu predloženi Kranjčevićev rad, a kad je bio s čitavim materijalom gotov, posjetio je Kranjčevića, pa mu je rekao: - Ja sam dovršio svoj posao. Mogu vam samo čestitati na svemu što ste stvorili. Ali ne samo vama već i čitavom hrvatskom narodu mogu čestitati što ima ovakovog pjesnika kakav ste vi. Istodobno još samo žalim da sve što ste napisali nije učinjeno na njemačkom jeziku, jer bi samo obogatilo njemačku literaturu.

No, još nešto. Kad je Silvije umirao, pozvan je k njemu jedan njegov prijatelj, visoki crkveni dostojanstvenik. Silvije je već zapadao u agoniju – govoriti više nije mogao. Samo oči, oči su još gorjele. Visoki svećenik je pristupio k njegovoj smrtnoj postelji i pokazao mu zlatni križ s razapetim Isukrstom što ga je ponio sa sobom. Silviju je bolan osmijeh stegnuo ispaćene usne i još je smogao snage da podigne glavu spram Krista. Svećenik mu je prislonio križ na usta. I čuo se Silvijev cjelov... A onda je pjesnik pao u duboku agoniju koja je završila smrću.

Tako je umro veliki pjesnik kojemu je “Bog odredio da pjeva i koji je vršio volju božju i jeo svoje srce”. Tako je umro onaj koji je u svom životu, boreći se za ideale svoga naroda i čovječanstva, “uzdizao kupu bola Bogu pravde pred oltarom”.

Drugoga dana iza smrti Kranjčevića iznenadio me je A.G. Matoš koji je jutarnjim vlakom prispio u Sarajevo i došao ravno k meni. Bio je – makar se smrt Kranjčevićeva svakog dana očekivala – satrven kad je saznao za gorku istinu. Samo je šetao po sobi i tupo gledao pred sebe, prosto ne vjerujući, kako sam reče, da je Silvije morao umrijeti. Još tokom prijepodneva uputismo se do mrtvoga pjesnika i do gđe Ele. Matoš bijaše blijed, govorio je malo, a u očima mu se caklila suza.

Bilo je dogovoreno da nad grobom, u ime DHK, ja govorim. Iako mi je bilo teško govoriti and mrtvim Silvijem, ja sam se spremio i napisao ono što je trebalo reći nad takovim mrtvacem. Na pogrebu što ga je Silviju *privedilo čitavo Sarajevo*

stupali smo uz lijes četvorica književnika: dr Ćiril Truhelka, Josip Milaković, A. G. Matoš i ja. Turobnu povorku dočekalo je na groblju još staro neuređeno Koševo, s labavom svojom drvenom ogradom i s nekom brvi preko mutnoga potoka koji je tekao uz ogradu. Na ogradi se sušilo još mokro rublje siromašnih stanara iz kućarica, poredanih uz ogradu.

Bio je prvi jesenski, oblačan i sumoran dan (31. listopad). Povorka se zaustavila pred grobljem, lijes je položen na nosiljke i postavljen pred svećenika koji je izmolio zadnje molitve. Sve je to obavljeno pred grobljem na brvi koja je vodila preko onog mutnog potoka na groblje.

I sad je dan znak da se govori.

Svi smo taj čas teško osjetili da se nad otvorenim grobom Kranjčevića nije smjelo govoriti, već da se to imalo učiniti pred vratima groblja.

Meni je zadrhtala duša – bio sam svjestan da neću moći govoriti, pa sam tiho zamolio pjesnika Milakovića da se mjesto mene oprostí od Silvija.

Milaković se odmah snašao, pa je parafrazirao divnu Silvijevu pjesmu *Po pučini*:

*Po pučini čamac klizi
U njem voze srce neko –
Umrlo je prije smrti...*

Nakon sprovoda vraćali smo se Matoš i ja u grad. Bili smo utučeni kao da je u nama umrlo sve što nam je još vjeru u život činilo lijepom - -

Iza Silvija ostala je gđa Ela s malom Višnjom, za koju mi je pok. Kranjčević jedanput rekao da joj je zato dao ime V i š nj a, jer da svaka žena ima u sebi nešto slatko-kiselo kao višnja...

Tri godine iza Silvija umrla je i gđa Ela.”⁵

2. Dijalog dviju sličica, one Pavelićeve i one Nikolićeve, pokazuje da književnost nije u sebe zatvoreni herbarij imena i njihovih djela nego baština koja uvijek i iznova, ovisno o snazi pojedinog imena, pokazuje svoju otpornost i svoju neugasivu životnost. Pavelićev roman svratio je našu pozornost na ime koje je u tradiciju zavičaja, ali i hrvatske književnosti, ugradilo nadasve pamtljiv književni prilog, vrijedan sjećanja i pamćenja, osvjetljavajući njime značenje i ulogu velikog Silvija u tradiciji hrvatske riječi. Sjećajući se velikog događaja u povijesti Sarajeva, Pavelić nam je pomogao da se prisjetimo i Mihovila Nikolića, koji je bio svjedokom događaja, o čemu njegov književni fragment svjedoči .

Držimo da je vrijedno da se ova sličica u ovom zborniku spomene.

⁵ Usp. Mihovil Nikolić, *Fragmenti iz moga života*, PSHK, knjiga 74, Zagreb, 1970., str. 237 i dalje.

Ivan Bošković

UDC: 821.163.42-09 Nikolić, M.

821.163.42-09 Kranjčević, S.S.

Review paper

**MIHOVIL NIKOLIĆ: A VIGNETTE, AN OCCASION TO REMINISCE
(A contribution to the Cultural Topography of Titius)**

Abstract: *The author presents two vignettes: the first is an excerpt from Dragan Pavelić's Sarajlije (Sarajevans) describing the death and funeral of Silvije Strahimir Kranjčević ("all learned Sarajevans attended"), and the second is the account about the same event penned by Mihovil Nikolić „the most overlooked poet of Croatian modernity“. Nikolić was born in 1878 in, according to his own record, „tiny lone village“ of Kričke near Drniš, situated on a “deserted, wide plain.“ He was one of the founders of the Croatian Writers' Association, and also one of the presidents of Matrix Croatica.*

In his Fragments of my life, he left an account about Kranjčević – his life, his illness and therapy, death and funeral, and Matoš' arrival to Sarajevo. The dialogue between the two vignettes – the Pavelić's and Nikolić's – reveals literary heritage as an unquenchable sparkle. The author considers both the Nikolić's vignette and his work in general as a memorable contribution to the cultural heritage of his homeland, and this paper is an attempt to place the author and his work within the cultural topography of Titius.

Key words: *Croatian literature of the modern, Mihovil Nikolić, Kričke near Drniš, Kranjčević, residents of Sarajevo*

Ivan Bošković

UDC: 821.163.42-09 Nikolić, M.

821.163.42-09 Kranjčević, S.S.

Lavoro chiaro

**UNA IMMAGINE, MOTIVO PER IL RAMMENTARE:
MIHOVIL NIKOLIĆ
(CONTRIBUTO ALLA TOPOGRAFIA CULTURALE DI TITIUS)**

Riassunto: *L'autore presenta un dialogo tra due immagini: in primo luogo, il libro di Dragan Pavelić, La gente di Sarajevo della morte e del funerale di Silvio Strahimir Kranjčević ("è venuto tutto educato Sarajevo") e, dall'altro, i frammenti dello stesso evento dalla penna di Mihovil Nikolić, uno dei più dimenticati poeti croati moderni. Nikolić è nato nel 1878, come ho scritto, "nel piccolo villaggio isolato" Kričke vicino a Dernis, che si trova "sul campo deserto e largo". Uno dei fondatori della Associazione degli Scrittori croati, ed è stato il presidente della Società letteraria croata.*

Nikolić nei suoi Frammenti della mia vita, ha lasciato una nota di Kranjčević, della sua malattia e del trattamento, della morte e del funerale, dell'arrivo di Matoš a Sarajevo Il dialogo tra due immagini, quella di Pavelić e di Nikolić, indica che la letteratura è l'eredità che mostra la vitalità inestinguibile. Infine, l'autore ritiene degno di nota menzionare questa immagine e il nome che è nella tradizione della loro patria e della letteratura croata ha incorporato il contributo memorabile, come il suo contributo alla topografia culturale di Titius.

Parole chiave: *letteratura croata del modernismo, Mihovil Nikolić, Kričke vicino a Dernis, nota di S.S. Kranjčević, topografia culturale di Titius.*

